

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE,
YOUTH AND SPORT OF UKRAINE
HORLIVKA INSTITUTE FOR FOREIGN LANGUAGES
OF THE STATE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT
«DONBAS STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY»

A. F. M. KRAKOW UNIVERSITY

FACULTY OF EDUCATION
UNIVERSITY OF PRIMORSKA

STUDIES IN SCHOOL EDUCATION

Edited by

BORIS KOŽUH

HANNA BUTENKO

HORLIVKA

2013

УДК 51:37.026
ББК 474.00
P62

HORLIVKA INSTITUTE FOR FOREIGN LANGUAGES
OF THE STATE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT
«DONBAS STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY»

A. F. M. KRAKOW UNIVERSITY

FACULTY OF EDUCATION, UNIVERSITY OF PRIMORSKA

Редакційна колегія:

проф, доктор пед. наук
БОРИС КОЖУХ

кандидат пед. наук, доцент
БУТЕНКО ГАННА ПЕТРІВНА

Рецензенти:

проф, доктор пед. наук
ШЕВЧЕНКО ГАЛИНА ПАВЛІВНА

проф, доктор пед. наук
АЛФІМОВ ВАЛЕНТИН МИКОЛАЙОВИЧ

Studies in School Education– Горлівка, 2013. – 216 с.

ISBN 978-966-8469-91-1

УДК 51:37.026
ББК 474.00

ISBN 978-966-8469-91-1

© Вид-во ПІМ, 2012

CONTENTS

CHAPTER 1

PRIMERJAVA SLOVENSKE SPLOŠNE MATURE
IN MEDNARODNE MATURE

Mara Cotič 7

CHAPTER 2

EWALUACYJNE UMIEJĘTNOŚCI WSPÓŁCZESNEGO PEDAGOGA

Anna Kožuh 15

CHAPTER 3

DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA POGOSTOST IZVAJANJA
SAMOEVALVACIJE V VRTCIH

Janez Vogrinc, Vesna Podgornik 35

CHAPTER 4

GROMADZENIE MATERIAŁU EMPIRYCZNEGO W METAANALIZIE

Boris Kožuh 45

CHAPTER 5

RADIJSKA IGRA V PREDŠOLSKEM IN ZGODNJEM ŠOLSKEM
OBDOBJU

Vida Medved Udovič 63

CHAPTER 6

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОПТИМИЗМА В БЪДЕЩЕТО
НА МЛАДИТЕ ХОРА В БЪЛГАРИЯ

Zornitza Ganeva 73

CHAPTER 7

JEZIK KOT KRITIČNI FAKTOR RAZUMEVANJA MATEMATIČNEGA
PROBLEMA

Darjo Felda 87

CHAPTER 8

MOŽNOSTI A LIMITY PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ
REPUBLICI V KONTEXTU PŘIPRAVENOSTI DÍTĚTE K ZAHÁJENÍ
POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Eva Šmelová 95

CHAPTER 9

KREATIVNE RADIONICE KAO OBLIK POTICANJA
DAROVITOSTI U MATEMATICI

Sandra Kadum-Bošnjak, Mara Cotič and Darjo Felda 105

CHAPTER 10

MODEL VYUČOVACIEHO PROCESU V SÚČASNEJ ŠKOLE

Irena Lokšová, Jozef Lokša 117

CHAPTER 11

MEDPREDMETNA POVEZAVA FIZIKE IN TEHNIKE
NEKOČ IN DANES

Saša Kožuh 127

CHAPTER 12

КРЕАТИВНОСТ У ПРОБЛЕМСКОЈ НАСТАВИ

Gordana Mišćević Kadijević 139

CHAPTER 13

URESNIČEVANJE GENERIČNIH KOMPETENC PRI POUKU
SPOZNAVANJA OKOLJA

Vlasta Hus 145

CHAPTER 14

PRZEJAWY ZABURZEŃ W ZACHOWANIU DZIECI W WIEKU
SZKOLNYM

Jolanta Pułka 153

CHAPTER 15

SPREMEMBE NA PREHODU IZ OSNOVNE ŠOLE V GIMNAZIJO

Jovita Merčnik Pogorevc 177

CHAPTER 16

ПЕДАГОШКИ ИСТРАЖУВАЊА – МИНАТО,
СЕГАШНОСТ, ИДНИНА

Наташа Ангелоска-Галевска 191

CHAPTER 17

PRIPRAVLJENOST UČITELJEV NA INKLUZIJU

Tina Štemberger 199

INDEX 211

CHAPTER 16

ПЕДАГОШКИ ИСТРАЖУВАЊА – МИНАТО, СЕГАШНОСТ, ИДНИНА

Наташа Ангелоска-Галевска

University of Skopje
MACEDONIA

Историски развој и глобални тенденции во научно-истражувачката работа

При обидот да се направи ретроспектива на развојот на педагошките истражувања во светски рамки, може да се издиференцираат неколку периоди. При тоа, во определувањето на периодите не се водиме од значајните општествени настани туку од тенденциите кои доминирале во истражувачката работа. Слична периодизација има направено и познатиот француски методолог Ланчер (Gilbert de Landcheere):

1.

Првиот период започнува од античко време и трае се до крајот на 19-тиот век. Овој период го карактеризира спекулација и дедуктивен пристап во истражувањата. Гледано историски, може да се забележи дека детето и неговото воспитание отсекогаш биле предмет на интерес на поединци и на општеството во целина. Првите мисли за воспитанието на детето се забележени уште во стара Грција, но тие биле резултат на спекулација на филозофите од тоа време, а не на емпириски истражувања. Пресвртница кон индуктивниот пристап во науката направил Бекон (1561-1626) тврдејќи дека “нема ништо во разумот што претходно не било во сетилата”. Тоа значи дека сознанијата за појавите не треба да се резултат само на спекулација,

размислување, туку и на непосредно набљудување и искуство. Сепак, во овој период, општествените науки се на почеток на своето конституирање и не постои емпириска истражувачка работа, освен во изолирани случаи. Еден од првите примери на систематско проучување на детскиот развој сретнуваме на крајот на 18-ти век. Тогаш германскиот лекар Тидеман (Tiedemann) ја прави првата исцрпна биографска студија за детето, по што следат и други. Првите позначајни емпириски истражувања биле спроведени на самиот крај од 19 век. Американскиот психолог Стенли Хол (Hall), основачот на педологијата иницира “движење за проучување на детето”. Од овој период започнуваат низа истражувања со експериментален карактер, познати под името “експериментална педагогија” аналогно на истражувањата познати под името “експериментална психологија”. Појавата на овие истражувања не била случајна. Тие биле резултат на повеќевековното педагошко практично и теоретско искуство, иако директно биле условени од развојот на природните науки во 19 век. Во физиката, биологијата и медицината веќе се вршеле истражувања од експериментален карактер, се применувале некои видови тестови, почнала да се користи статистиката и да се градат концепти за стандардизација. Овде лежи непосредниот извор на модерните педагошки и психолошки истражувања.

Првите истражувачи во областа на педагогијата и психологијата биле научници со добра филозофска подлога. Еден од нив бил Вунд (Wilhelm Vundt, 1832-1920), германски психолог, кој докторирал на медицински науки на Универзитетот во Хајделберг. Вунд се занимавал со физиологија на сетилата и нервните процеси и започнал да врши истражувања од ваков вид во германските лаборатории по физика. Во 1879 година во Лајпциг тој ја основа првата лабораторија по експериментална психологија и врши силно влијание врз понатамошниот развој на психолошките и педагошките истражувања.

На прашањето каде и кога се основала експерименталната педагогија не може да се даде директен одговор, зашто таа се развивала напоредно во неколку земји при што неколку истражувачките зафати биле од пресудно значење. Како позначајни може да се споменат истражувањата на Фишер (Fisher) во 1864 година кој предлага низа скали за проценка на знаењата и способностите на учениците и ја воведува статистиката во своите педагошки истражувања користејќи ја аритметичката средина како индекс на постигнување на група ученици; Рајс (Rice) во 1894 година изработува прв тест за правопис и го применува на 16 000 ученици; Шайтен (Schuyten) во Белгија врши истражувања на вниманието кај училишните деца и во Антверпен, Белгија (1899 година) и основа педагошка лабораторија

за експериментални проучувања, посебно на методите на групна настава; Леј (Lay) и Мојман (Meumann) го востановуваат терминот “експериментална педагогија”. Клапаред (Claparad) во 1912 година го основа прочуениот Институт “Жан Жак Русо” во Женева; Во 1905 година Бине (Binet) основа Училишна лабораторија во Париз. Истата година со Симон (Simon) ја изработуваат Скалата на интелигенција. Бине-Симоновата скала како прв вистински ментален тест извршила големо влијание и била масовно прифатена ширум светот. Во Франција, со примената на оваа скала, во 1905 година била спроведена голема реформа на образованието. Отворањето на сите овие педагошки институти и лаборатории иницирало низа педагошки истражувања во следниот период.

2.

Период од 1900 до 1930 година - Во овој период владее позитивизмот и емпириско-аналитичката парадигма. Интензивно се развиваат емпириските истражувања со техники и инструменти по модел на оние од природните науки. Се работи на усовршување на инструментите за ментално тестирање, се прават модели за вреднување на наставните планови и програми, се проучува трансферот на вежбање, се применуваат разни видови на тестови и анкети за испитување на ефикасноста, организацијата и рационалното управување со наставата. Влијание врз развојот на педагошките истражувања врши психоаналитичкото учење на Фројд, бихејвиоризмот на Вотсон и пред се когнитивистичката теорија која ја развива Женевската школа (1918). Пијаже и неговите соработници вршат низа истражувања со кои доаѓаат до револуционерни сознанија за можностите за акцелерација на детскиот развој. При тоа е пресудно да се респектираат критичните фази во развојот, и во точно одредени периоди да се применуваат соодветни воспитно-образовни постапки при што интензивно треба да биде ангажиран и самиот субјект. И во однос на децата со пречки во развојот се јавува едно оптимистично сфаќање дека овие деца не се хендикепирани на сите подрачја и дека постојано може да напредуваат и да ги развиваат останатите способности, доколку со нив се применуваат методи на развој соодветни на конкретниот возрасен период. Истражувањата во овој период, генерално довеле до значајни сознанија за тоа како се одвива природниот развој, а какви се отстапувањата од нормалниот процес на развивање и созревање. Една општа карактеристика на овој период е квантитативна ориентираност на истражувањата. Почнува да се применува статистиката за анализа на квантитативните податоци и верификација на хипотезите. Се градат стандарди за научно-истражувачка работа. Ваквиот пристап

треба да ги надмине недостатоците на формализмот од минатото и да ги направи општествените истражувања “научни” како што се оние во природните науки.

3.

Период од 1930 до 1960 година - Економската криза од тринаесетте години предизвикува криза и во истражувачката работа поради драстичното намалување на средствата за истражувања во образованието. Во Германија, Италија и Јапонија се раѓа фашизмот, а во Франција, Шпанија и други земји се јавува социјалистичко движење. Во текот на Втората светска војна и во повоените години повторно била оневозможена позначајна работа на овој план. Во Советскиот сојуз во 1936 година “педологијата” е забранета со декрет на Комунистичката партија и тоа важи се додека е Сталин на власт. Во овој период во Европа посериозни истражувања се истражувањата на Женевската и Московската школа.

Под влијание на психоаналитичарите, меѓу 1935 и 1945 година започнуваат истражувања за влијанието на искуството од детството врз развојот и однесувањето на возрасниот човек. На пример, правени се истражувања за последиците од отсуството на мајчина нега во раното детство врз подоцнежниот развој на личноста, како што се одбивање од доене, растење во растурени домови, живот во институции без родители и сл.

Во САД, Австралија и Шведска нако постоеле подобри услови за работа, нема некој значаен напредок во педагошките истражувања. Главно се работело за воени цели или за потребите на маркетингот. Како позначајна може да се спомене работата на Озборн и Гилфорд на планот на развивање техники на креативно мислење и конструкција на тестови на креативност.

4.

Период од 1960 до 1980 година - Период на силен развој на науката и интензивен подем на педагошките истражувања. Се превземаат огромни инвестиции и зафати во образованието. Тоа е период на натпревар меѓу двата блока, а вложувањето во науката и технологијата треба да овозможи планетарна моќ и освојување на вселената.

Интензивната научно-истражувачка работа во овој период доведува до нови сознанија за карактеристиките и фазите во развојот на личноста. На пример, Брунер укажува на големите когнитивни потенцијали на раната возраст и на начините за нивно користење, повеќе истражувачи (МекВикер Хант, Блум и др.) ја проучуваат

интелигенцијата и ги разбиваат дотогашните заблуди во врска со менталните способности на човекот, Слакин ги утврдува “периодите на осетливост” кај детето, Ериксон зборува за рамнотежа на телесните, менталните и социјалните влијанија, итн. Општа тенденција на истражувањата во овој период е доминацијата на позитивистичкиот и номотетички пристап. Во најголемиот број случаи се користи квантитативната методологија и техниките на тестирање, систематско набљудување, анкетирање. Се развиваат нови посложени статистички постапки, а појавата на компјутерите и нивната масовна примена во истражувањата ја олеснува нивната примена и обработката на податоците. Меѓутоа, неопозитивистичкиот пристап и претераната квантификација на истражувањата наскоро доведува до реакција. Доминацијата на експерименталниот и аналитичкиот пристап почнува да ги осиромашува општествените истражувања бидејќи не може да ги земе во обзир бројните, сложени аспекти на човековото однесувања и нивната условеност од средината. Сè повеќе се заговара квалитативен, целовит, херменеутички пристап што ќе биде заснован на разбирање, а не на толкување и што ќе биде насочен кон проучување на индивидуата, поединецот или поедината група.

5.

Период од 1980 година до денес – Во почетокот на осумдесеттите години на дваесеттиот век се јавува реакција на анти-позитивистите и се фаворизира интерпретативната парадигма. Квантитативните истражувања од минатиот период продолжуваат и во последните децении на дваесеттиот век, но поприсутен станува и квалитативниот пристап. Светските методолози сè повеќе ги истакнуваат предностите на квалитативниот пристап особено кога се има предвид специфичноста на општествените феномени. Проучувањето на масовни истородни појави, статистичкото заклучување и генерализацијата на заклучоците својствени за номотетичкиот, квантитативен пристап не соодветствува на низа феномени од областа на образованието, како што се проблеми од областа на моралното или естетското воспитание, проблеми врзани за личноста на поединецот или за спецификите на одредени социјални групи со девијантно поведение, проблеми од областа на специјалното воспитание и сите останати проблеми на истражување кои се врзани за мали популации на субјекти кои се екстремно хетерогени и потешко достапни. Третманот на субјектите во овие групите е комплексен, специфичен и различен за секој поединец, како што се различни и специфични потребите на секоја индивидуа. Заради овие причини примената на класични експериментални истражувања станува неадекватна или невозможна. Методолошки проблеми се јавуваат при

формирањето и изедначувањето на групите во експериментот, потоа се јавува проблемот на репрезентативност на субјектите (примерокот), а сето тоа придружено со етички и морални проблеми на внесување на експерименталните фактори кои може да предизвикаат значителни позитивни или негативни ефекти кај испитаниците. Позитивните ефекти од воведувањето на експерименталните фактори подоцна може да доведат до негативни последици бидејќи по завршувањето на истражувањето субјектите ќе бидат лишени од нивното влијание. Ова се само дел од недостатоците и ограниченостите на квантитативните истражувања во областа на образованието кои може да бидат надминати со квалитативниот пристап, односно со комбинирана примена на различните истражувачки стратегии. Ваквата методолошка триангулација, всушност значи помирување на двете ориентации. Излишно е да се спори дали квантитативните истражувања се подобри од квалитативните туку кои се посоодветни во контекст на конкретен истражувачки проблем.

Денес, на почетокот од новиот век, педагогијата и воспитанието имаат цврсти научни основи. Нивниот научен статус се должи на драгоцените сознанија од истражувањата во изминатите периоди.

Педагошките истражувања во Република Македонија и улогата на Институтот за педагогија

Во истражувачката работа во Република Македонија се забележуваат слични тенденции на светските, но се случуваат со извесно задоцнување. Во почетокот на македонската самостојност е присутен исклучиво дедуктивен пристап и нема развиена научно истражувачка работа. Првите написи од методологија и првите емпириски педагошки истражувања се јавуваат во шеесеттите години на дваесеттиот век. Две децении подоцна се забележува значајно интензивирање на научните истражувања. Анализата на извештаи од истражувања реализирани од постдипломци и докторанти на Институтот за педагогија покажува доминантно користење на следниве истражувачки техники по дадениот редослед: анкета, анализа на содржина, интервју, систематско набљудување.

Последните две децении, согласно светските тенденции, во истражувањата во Македонија почнуваат да користат и нови техники како што се: партиципативно набљудување, фокус групи, контекстуална анализа на содржина, анализа на видео материјал, анализа на конверзација, биографски метод. Особено е значајно вклучувањето на практичарите, наставници и воспитувачи во акциски и евалуациски истражувања во образованието. Педагозите и наставниците треба да се оспособуваат за истражувачка работа и во текот на иницијалното

образование но и низ разни форми на професионално усовршување. Тоа ќе овозможи не само унапредување на нивната педагошка работа, туку и покритички став кон внесувањето новини во образованието. Уште пред многу години Марија Монтесори настојувала да изврши експериментална верификација на воспитно-образовните методи пред да започне со нивна примена во практиката. За жал, денес ние се уште практикуваме примена на реформи без претходна проверка на ефектите што тие ги имаат во практиката.

Институтот за педагогија на Филозофскиот факултет во Скопје, како прва високо-образовна институција за педагошко оспособување, отсекогаш имал водечка улога во развојот на научно-истражувачката работа во Македонија. Во рамки на студиските програми на овој институт за прв пат во академската 1962/63 година е воведена научна дисциплина Методологијата на педагогијата. За збогатување и омасовување на истражувачката работа значајно е отворањето на постдипломските студии по педагогија во 1980/81 година. Започнувањето на третиот циклус студии во 2011/2012 година значи континуирана методолошка обука на кандидатите на трите циклуси на студии.

Во функција на истражувачката работа е и соработката на Институтот со релевантните државни институции и со невладините организации и здруженија, потоа, реализацијата на научно-истражувачките проекти, организацијата на конгреси, семинари и неформални облици на обука, продукцијата на литература (учебници, прирачници, дидактички материјали), како и учеството во меѓународни асоцијации и здруженија како што се: Балканското здружение за педагогија и образование – БАСОПЕД, Меѓународното здружение за едукација на инженери- ИГИП, Научното друштво за образование и педагогија и други.

Научно-истражувачката работа би била многу поинтензивна доколку не постои големата оптовареност на универзитетскиот кадар со наставна работа. Релативно малиот број наставници и соработници наспроти големиот број студенти и предмети кои се предаваат не оставаат доволно простор за научна работа. Континуираното оценување и бројните административни обврски што ги наметна Болоњскиот начин на студирање неповратно го трошат времето кое би можело да се посвети на научната работа.

Развивањето на истражувачката љубопитност и методолошкото оспособување на идните истражувачи треба да започне уште на првиот циклус на студии. Постои загрижувачки голем број на студиски програми кај кои се забележува недоволна или потполна незастапеност на методолошки предмети. Изучувањето на основите

на методологијата и практичното оспособување за истражувачката работа на прв циклус е основа за квалитетни и продлабочени научни истражувања на магистерските и докторските студии. Особено е корисно студентите уште на додипломското ниво да се охрабруваат за апликативни и компаративни истражувања. Покрај тоа, Универзитетот, факултетите и институтите треба да работат на континуирано создавање електронски банки на податоци за истражувања во одделни научни области, како и бази на податоци за магистерски и докторски трудови.

Референци:

- Ангелоска-Галевска, Н. (1997). *Квалитативни истражувања во воспитанието и образованието*. Битола.
- Ангелоска-Галевска, Н. (2004). 'Етапе развоја методологије педагогије у Југославији и Македонији у другој половини 20 -тог века', *Југословенска педагогија друге половине 20. века*. Ужице: Учитељски факултет; Београд: Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета, стр. 195-212.
- De Landsheere, G. (1986). *Historija pedagoških istraživanja*, Zagreb: *Pedagoški rad*, br. 5-6, стр. 240-255.
- Филозофски факултет во Скопје* (2006). (ред. Темков, К. и др.), Скопје: Филозофски факултет.